

Hej kammarmusikmedlem!

Välkommen till ett nytt spännande spelår i Lunds Kammarmusiksällskap!

Måndagen den 17 september kl 19.00 välkomnar vi **pianisten Per Tengstrand** tillbaka till **Skissernas museum**.

Vi kommer att få höra Tobias Broström, "Crystal Ball", Franz Schubert, 4 Impromptus, op.90 (D 899) och L. van Beethoven, Sonat C-dur, op. 53 ("Waldstein").

Glöm inte att läsa om verken i medföljande bilaga.

Per Tengstrand skriver i mail att den som inte känner till Tobias Broströms musik har något spännande och väldigt vackert att vänta!

Biljetter säljs från kl 18.30. Biljettpris för medlemmar och studerande 100 kr, övriga 160 kr, ungdomar under 18 år går in gratis.

Välkommen!

Styrelsen

Nästa konsert blir den 8 oktober med Badke Quartet

LKMS. Spelafton 17 september 2012 med Per Tengstrand

Något om en del av de verk som ska spelas

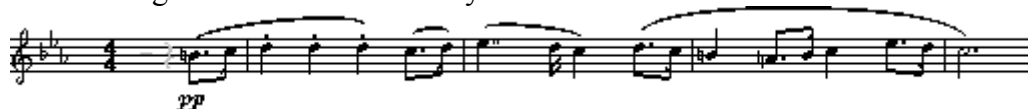
Franz Schubert, Impromptus op. 90 (D. 899)

1827

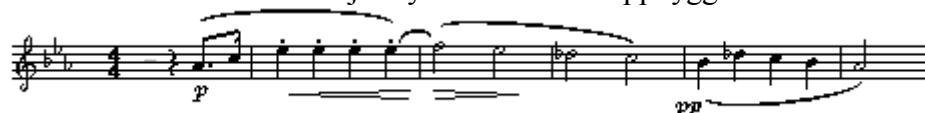
Namnet Impromptus gavs av förläggaren, och verken är troligtvis inspirerade av pianostycken från Böhmen i början av 1800-talet, som faktiskt kallades Impromptus. De var enkla stycken i en improviserad stil avsedda för salongerna och de utgjorde antagligen en reaktion mot tidens svaghet för det virtuosa. Schuberts 8 stycken, fördelade på två set, op. 90 och op. 142 skrevs 1827 och har betydligt mera av allvar och djup än de böhmiska föregångarna. De är heller inte tekniskt lätta att spela. Op. 142 (D. 935) utgavs först efter Schuberts död.

Nr 1 C-dur. Allegro molto moderato

Ett vemodigt marschtema inleder stycket.

Ett annat tema har en i början rytmisk likartad uppbyggnad.

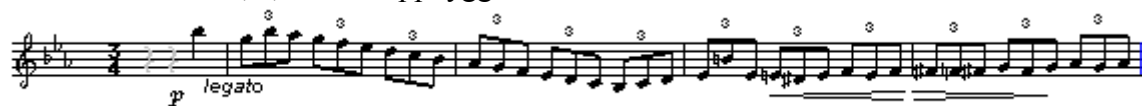
Båda dessa teman genomgår flera variationer men man tjuas också av följande 8-takters inpass som låter sig höras ytterligare en gång i slutet av stycket när det noteras i C-dur.

Styckets sista fjärdedel är alltså noterat i C-dur, vilket inte hindrar underbara växlingar mellan dur och moll. Denna ambivalens löses slutligen med att huvudtemats sista takter klingar ut i dur.

Nr 2 Ess-dur. Allegro

Stycket har en tredelad storform ABA. A är i sin tur tredelad i aba-mönster. A inleds med ett skalliknande tema, a, som är uppbyggt av trioler:

Tema b är en mollvariant av tema a (Ess-moll).

Avsnitt B har ett sångbart tema som får sin rytmiska karaktär av ackompanjemanget som betonar taktslag 2, bl.a. med en triol (ej utsatta i notexemplet):

Hela A återkommer och avslutar.

Nr 3 Gess-dur. Andante

Detta är kanske musikhistoriens första publicerade verk i Gess-dur. En god vän som spelat piano i sin ungdom älskade detta stycke till den grad att han på sin ålders höst inhandlade en flygel och kontaktade stans förnämsta lärare, en professor i pianospel, för pianolektioner. Hans hopp var att dessa lektioner skulle ge honom möjlighet att äntligen kunna lära sig att spela stycket. Hur det hela avlöpte förtäljer inte historien, men man har svårt att tro att det går att hoppa över år av skal- och andra övningar och omedelbart ge sig i kast med verk ur den stora pianolitteraturen. Historien visar i alla fall hur musikens kraft kan få oss att sikta mot stjärnorna.

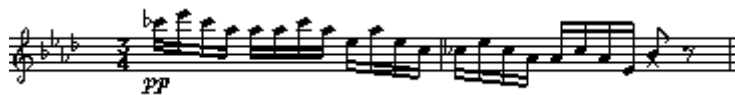
Den lugna melodin har ett kontrasterande ackompanjemang av brutna ackord:

Ett i början mollstämt mellanavsnitt leder till en upprepning av den inledande delen.

Nr 4 Ass-dur. Allegretto

Stycket är tredelat i ABA-form. B-avsnittet kallas Trio. Trots den angivna tonarten inleds A-delens huvudtema i ass-moll. Det består av brutna ackord:

Efter upprepningar i Cess-dur (!) och h-moll hamnar det slutligen i Ass-dur.

Ett andra tema presenteras, med det första temats brutna ackord som ackompanjemang:

Trion i ciss-moll består av två repriserna. Första reprisens tema har typisk schubertsk bredd och längd:

A-delen återkommer och sätter punkt på sedvanligt sätt.

Ludwig van Beethoven, Sonat C-dur op. 53 (Waldsteinsonaten)

1803

1. *Allegro con brio* 2. *Introduzione. Adagio molto* 3. *Rondo. Allegretto moderato*

Året är 1803. Under påskveckan har Beethoven haft en akademi – alltså en konsert i egen regi – med enbart egna verk. Dessa var de tidigare komponerade symfonierna nr 1 och 2 och de nykomponerade verken oratoriet *Kristus på Oljeberget* och *Pianokonsert nr 3 i c-moll*.

I slutet av maj framförs vid en offentlig konsert *Kreutzer-sonaten* för piano och violin, som Beethoven skrivit för den engelske violinvirtuosen George Bridgetower men som dedicerats till den franske violinisten Rodolphe Kreutzer efter plötslig ovänskap med Bridgetower.¹

Under sommaren arbetar han bl.a. på sin *Symfoni nr 3 (Eroica)*, som i stort sätt blir klar även om uruppförandet sker först i juni 1804. Höstmånaderna ägnas utan framgång åt att komponera en opera, *Vestas Eld*, till ett libretto av Emanuel Schikaneder. Kring årsskiftet ger han

¹ Malisen påstår att de blev ovänner om en kvinna.

upp. Samtidigt som detta frustrerande arbete pågår skriver Beethoven en av sina stora piano-sonater, nr 21 i C-dur op. 53, den s.k. *Waldsteinsonaten*.

Waldsteinsonaten är med sin orkestrala textur en milstolpe i pianolitteraturen. Den uppvisar inga formmässiga nyheter – första satsen har en ordinär sonatform och finalen är ett typiskt rondo – det är kraften och intensiteten och den enastående konstfärdigheten i övrigt som imponerar. Många menar att det är Beethovens mest briljanta sonat. Verket ställer oerhörda krav på interpreten, men det virtuosa blir aldrig ett självändamål; alla tonerna bildar tillsammans en organisk enhet.

Men en Beethovensonat rymmer naturligtvis även både sublimes och sinnliga inslag. Filmentusiaster kanske minns en scen i James Ivorys utsökta filmatiseringen av E M Forsters roman *A Room with a View*, (1985). I den spelar den till det yttre svala huvudpersonen, Miss Honeychurch (Helena Bonham Carter), ett kort avsnitt av Waldsteinsonaten (slutet av mellansatsen och början på finalen) på ett både högstämt och varmblodigt sätt. Den fördomsfrie och levnadsglade kyrkoherden påpekar då att det är synd att Miss Honeychurch inte lever som hon spelar.

Sonaten tillägnades greve Ferdinand von Waldstein, som kanske tidigare än någon annan i Bonn insåg Beethovens genialitet. Hans släkt- och bekantskap med de ledande aristokraterna i Wien var också en viktig anledning till att Beethovens så snabbt kunde etablera sig där. Beethoven hade alltså mycket att tacka Waldstein för.

Om än första satsens form är konventionell är huvudtemats uppbyggnad desto ovanligare. Det börjar med tretton likadana åttondelar och avslutas med en ”krumelur”, en fråga, som genast besvaras några oktaver upp (det viktiga förslaget i svaret är markerat med en asterisk).

Man kan lägga märke till pianissimobeteckningen. Sådana finns många i sonaten. Åke Holmquist påpekar i sin stora Beethovenbiografi, att trots verkets energiska kraftfullhet *är det påfallande hur mycket av musiken som ska spelas i svaga nyanser*.

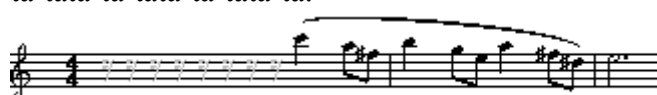
Trots sin ovanliga uppbyggnad är temat enkelt sammansatt och därmed typiskt för Beethovens sätt att med enkla motiv bygga upp sina teman. ”Krumeluren” (se ovan) och dess svar kommer att spela stor roll i genomföringen.

I stället för i dominanttonarten går det hymnlika sidotemat i medianten, E-dur.

Rytmen, ta-tata-ta-ta är den samma som i sorgmarschen i den tredje symfonin. När temat hörs en andra gång ackompanjeras det med trioler. Därmed omvandlas taktartens underindelning från 2 (åttondelarna) till 3 (triolerna), vilket skapar en omedelbar spänning. Snart återkommer 2-underindelningen, nu med sextondelar.

Sluttemat har nästan samma rytm som sidotemat men med förkortade notvärden. Nu låter det ta-tata-ta-tata-ta-tata-ta:

Expositionen ska repriseras.

En stor del av genomföringens första halva utvecklar ”krumeluren” och dess svar. Sedan följer ett avsnitt med trioler i fantastiska harmoniska utflykter. I slutet byggs under crescendo upp en mäktig och andlös klimax, innan återtagningen i pianissimo tar sin början. I återtag-

ningar brukar sidotemat spelas i tonikan. Här vandrar det från A-dur via a-moll innan det slutligen hamnar ”rätt”, i C-dur.

En koda, som börjar med huvudtemat utvecklar även temats två slutmotiv (krumeluren och dess svar).

Som mellansats hade Beethoven först ett ganska långt Andante i F-dur. En av hans vänner tyckte att sonaten var för lång. Det fick Beethoven – säkerligen efter stor själslig strid och vånda – att plocka bort Andantet och ersätta det med en kort introduktion till finalsatsen.² Denna sats, om den nu ska kallas så, fick beteckningen *Introduzione. Adagio molto* och fick samma tonart som det refuserade Andantet, F-dur. Tonarten lämnas dock snabbt, redan i de inledande takterna:

Den korta satsen är i sitt sammanhang helt överlägsen den ursprungliga och skapar med sin magi en oerhörd förväntan inför vad som komma skall. Den övergår utan paus direkt i finalen.

Finalen, *Allegretto moderato*, är ett rondo med mönstret ABACABA. Sista A består av en coda i prestissimo. Rondotemat börjar med ett lågt c (s.k. stora C) i basen (i notexemplet nedan klingar alltså tonen c i takterna 1 och 5 två oktaver lägre):

Pedalen ska enligt partituret hållas nedtryckt under temats alla toner vilket skapar en märklig klang när de olika harmonierna blandas. Flera av avsnitten i satsen är tekniskt så svåra att Beethoven i fotnoter känt sig tvingad att ge förenklade varianter för att satsen över huvud taget ska kunna spelas även av andra än de yppersta virtuosererna.

En 11-takters drill leder över till första episoden, B. Den inleds med ett tema uppbyggt av brutna ackord i trioler. Efter 8 takter hörs en handfast melodi i basen:

Andra episoden, C, är lång och ställd i c-moll.

Detta mäktiga avsnitt innehåller även ekon av rondotemat. Det avslutas med en lång överledning fylld av s.k. maj-7-ackord och spännande modulationer för att till slut med ett dominant-septimackord bereda plats för det tredje rondoavsnittet. Den B-episoden börjar som tidigare efter en drill.

Codan, *Prestissimo*, innehåller bl.a. en 38 takters drill som ska spelas i högerhanden samtidigt med rondotemat! Och alltsammans kompletteras med en hisnande skalövning i vänsterhanden! Det hela borde vara omöjligt att spela, men sådant bekymrade inte Beethoven. Han skulle säkert ha haft stort nöje av den moderna fabeln om humlan som flyger, trots att det påstås vara en omöjlighet enligt aerodynamikens lagar.

² Beethoven var synnerligen obenägen att rätta sig efter andras kritik. Vad man vet inträffade detta endast ytterligare en gång, då han ersatte den ursprungliga finalsatsen i B-durkvartetten op. 130 med en ny sats. I bägge fallen utgavs de bortplockade satserna som separata kompositioner, som *Andante Favori* F-dur WoO 57 (1805) och som *Grosse Fuge* op. 133 (1827).